

PRÍSTUP BÁNK K PODPORE TRVALO UDRŽATEĽNÉHO ROZVOJA

MICHAL KORAUŠ

THE BANK'S APPROACH TO THE LONG-TERM CONTINUOUS DEVELOPMENT

ABSTRACT

Practical application of bank's policy, which would support the concept of continuous development, has two aspects: operating and financial. Bank, as well as any other commercial organization, can make use of production factors maintainable or non-maintainable approach. This does not have to be significant from the long-term continuous development point, but can be considered as example (positive or negative) for the bank clients.

Key words: bank, environment

ÚVOD

Banky ako finanční sprostredkovatelia zásadne ovplyvňujú tok finančného kapitálu ako jedného z troch faktorov reprodukčného procesu. Praktické uskutočňovanie bankovej politiky, ktorá by podporovala koncepciu trvalo udržateľného rozvoja, má dva aspekty: prevádzkový a finančný.

Banka, tak ako ostatné podnikateľské subjekty, môže využívať výrobné faktory udržateľným alebo trvalo neudržateľným spôsobom. Toto nemusí byť príliš významné z hľadiska trvalo udržateľného rozvoja, ale môže slúžiť ako vzor (pozitívny, negatívny) bankovej klientele [1]. Pozitívnym príkladom môže byť banka Nationale Nederlanden, ktorá vo svojej materskej krajine postavila pre svoju centrálu komplex nových administratívnych budov. Tento komplex je hodnotený nielen ako unikátne architektonické dielo, ale je zároveň vyzdvihovaný pre minimalizáciu energetických nárokov budov, vysoko ergonomické technologické zariadenia a použité druhy materiálov.

Veľmi zásadný je finančný aspekt. Vo všeobecnosti možno konštatovať, že zodpovednosť za udržateľnosť hospodárenia nesú všetci účastníci reprodukčného procesu: priamo pôsobiaci na životné prostredie prostredníctvom svojich technológií, výrobkov a služieb ako aj tí, ktorí reprodukčný proces financujú.

Úverové operácie

Úverové operácie patria k najdôležitejšej činnosti bánk. Možno ich rozdeliť do dvoch skupín: investičné a prevádzkové úvery. Skôr ako sa banka rozhodne poskytnúť akýkoľvek úver, podrobí potenciálneho klienta finančnej a nefinančnej analýze [4]. Na analýzu nadväzuje proces tvorby úverovej zmluvy, ktorá je zákazníkom šitá na mieru. Podmienky zmluvy by mali byť upravené aj s ohľadom na výsledky analýzy environmentálneho rizika, hlavne v oblasti zaistenia úveru.

Finančná analýza

Finančná analýza - si kladie za cieľ posúdenie vývoja a výhľadu finančnej situácie, úrovne hospodárenia klienta. Finančnou analýzou sa vyhodnocujú absolútne ukazovatele (tržby, náklady, zisk) v časových radoch, cash-flow, pomerové ukazovatele: v oblasti financovania a aktivity, v oblasti likvidity, rentability a výnosovosti a tiež sa robí analýza založená na diskontovaní peňažného toku. Banka posudzuje najmä zdroje príjmov, ich dostatočnosť k splátkam a trvalosť. Ak investícia nebude generovať príjmy potrebné na splatenie úveru, analyzuje banka ostatné zdroje príjmov [5]. Typickým príkladom sú odsírovacie zariadenia, čistiarne odpadových vôd, čiže technologické zariadenia obmedzujúce dopady činnosti podniku na životné prostredie. Náklady na ich zaobstaranie sú zahrnuté do nákladových kalkulácií výrobku, služieb v prípade, že tieto ceny výrobkov a služieb neohrozia konkurencieschopnosť podniku alebo ceny nie sú regulované štátom. V iných prípadoch banka hodnotí možnosť splácania z iných zdrojov. Príkladom sú municipálne investície. Poplatky domácností napr. za čistenie odpadových väčšinou nestačia kryť náklady na dlhovú službu, ale mestá a obce majú iné zdroje príjmov (výnosy z niektorých daní a aj príjmy zo štátneho rozpočtu).

Nefinančná analýza

Cieľom nefinančnej analýzy je vyhodnotenie obchodného rizika. Ide o preverenie právnych pomerov klienta, jeho osobnej dôveryhodnosti (stabilita finančného hospodárenia, stálosť pri voľbe banky, presné a včasné plnenie všetkých zmluvných a platobných záväzkov, vierohodnosť predkladaných informácií). Ďalej býva táto analýza rozšírená na úroveň riadenia a manažmentu, pozíciu podniku na trhu, atraktivitu odvetvia, vzťah banka - klient (angažovanosť banky), podnikateľskú stratégiu a činnosť klienta, systém účtovníctva a evidencie majetku a vplyv činnosti podniku na životné prostredie.

Investičné úverovanie

Ak sa banka rozhodne vziať do úvahy aj vplyv potenciálneho klienta na životné prostredie, mala by pri posudzovaní vychádzať z určitých kritérií, ktoré finančnú a nefinančnú analýzu dopĺňajú o informácie o predpokladaných dopadoch investícií na životné prostredie, t.j.

- *Účinky investícií môžu byť pozitívne* – ochrana ovzdušia, pôdy, vody, rozšírenie plochy lesa, odstránenie hluku, záchrana vzácnych a chránených rastlín a živočíchov a ich biotopov, obnova ekologickej stability krajiny, racionálne hospodárenie s prírodnými zdrojmi, recyklácia odpadov z výroby, recyklovateľnosť vlastných výrobkov podniku, zníženie spotreby energie v priebehu výrobných procesov atď.
- *Účinky investícií môžu byť aj negatívne* – zhoršenie kvality ovzdušia vypúšťaním emisií chemických látok, znečistenie vody, ničenie biotopov vzácnych živočíchov a rastlín, narušovanie ekologickej stability krajiny, neracionálne hospodárenie s prírodnými zdrojmi, vysoké odpady z výroby, nerecyklovateľnosť vlastných výrobkov podniku, vysoká spotreba energií pri výrobných procesoch atď [2].

Potenciálne dôsledky realizácie investície musia byť zásadne hodnotené v priebehu výstavby, v bežnej prevádzke, pri vzniku havárie, po ukončení prevádzky [6]. Pri variantnom hodnotení musí v zásade platiť, že banka dá prednosť variantu, ktorý minimalizuje účinky na životné prostredie a zachováva určitú rentabilitu transakcie. Ak sa banka rozhodne poskytnúť úver, mala by do zmluvy zahrnúť ustanovenie o vypovedaní úveru v prípade nedodržania posúdených projektových parametrov z hľadiska ich dopadu na životné prostredie.

Prevádzkové úverovanie

Prístup bánk k financovaniu prevádzkových potrieb podniku je odlišný. Je založený na identifikácii existujúcich problémov žiadateľov o úver v oblasti poškodzovania životného prostredia a zároveň aj v hodnotení udržateľnosti alebo trvalej neudržateľnosti ich hospodárenia v týchto

oblastiach: pôda, exhaláty, odpadové vody, odpad, ohrozenie živej prírody, spotreba energie, surovín, materiálu v priebehu výrobného procesu. Pri prevádzkovom úverovaní sa hodnotí reálna existujúca situácia, lebo ide o financovanie už existujúcich nákladov podniku. Ak banka poskytne úver, mala by podniku stanoviť aj lehotu k realizácii opatrení nutných k obmedzeniu (zabráneniu) negatívnych vplyvov na prostredie.

Banka pri svojom rozhodovaní o poskytnutí úveru môže použiť bodové hodnotenie [3]. Napríklad negatívny vplyv činnosti vypožičiavateľa na životné prostredie vysoký (0 bodov), nadpriemerný (1 bod), priemerný (2 body), podpriemerný (3 body), nízky (4 body). Čím vyšší počet bodov, tým priaznivejšia situácia. Metodika z hľadiska schopnosti splatenia úveru musí byť rovnaká.

Swapové operácie

Úvery nie sú jediné bankové nástroje, ktoré možno využiť na financovanie projektov v súlade so zásadami trvalo udržateľného rozvoja. Pod pojmom swap sa rozumie časovo limitovaná zmena záväzkov alebo pohľadávok medzi dvoma alebo viacerými subjektmi. Swapové operácie sa zvyčajne neuskutočňujú priamo, ale pomocou sprostredkovateľov – bánk alebo iných finančných inštitúcií. Banky môžu v úlohe sprostredkovateľov vystupovať v dvojacom postavení. Ako *čistý sprostredkovateľ*, ktorý len zabezpečuje sprostredkovanie medzi swapovými partnermi a nepreberá žiadne riziko nesplnenia obchodu. Alebo ako *sprostredkovávajúci partner*, ktorý uzatvára svojim menom a na svoj účet samostatné zmluvy so swapovými partnermi a tiež sám ručí za aj za plnenie uzatvorených swapov. Rozlišujeme dve základné skupiny swapov: *pasívne (liability swaps)* – predstavujú zmenu záväzkov a *aktívne (asset swaps)* – predstavujú zmenu pohľadávok.

debt equity swaps

Pre typ operácií, ktoré banky môžu využiť v rámci smerovania v koncepcii trvalo udržateľného rozvoja, sa používajú tzv. *debt equity swaps*. Tento druh vyvinuli americké obchodné banky ako špeciálny nástroj pre riešenie krízy vysokej zadlženosti rozvojových krajín. Jeho podstatou je zmena pohľadávok (voči insolventnej krajine) za vlastnícke podiely v podnikoch danej krajine. Od uvedených druhov swapov sa líši v niektorých podstatných záležitostiach: pôvodné záväzky resp. pohľadávky sa prostredníctvom swapov menia, nedochádza k žiadnej úrokovej platbe počas platnosti swapu, na konci dohodnutej lehoty pre uskutočnenie swapu nedochádza k žiadnej spätnej zmene kapitálu. Práve tento druh využili medzinárodné ochrannárske organizácie a niektoré banky pre financovanie opatrení na ochranu prírody a životného prostredia.

Ekoswapy

Medzinárodné organizácie, ktoré sa zaoberajú ochranou prírody, odkupujú so zľavou dlhy rozvojových krajín v konvertibilných menách. Vláda príslušnej krajiny poskytuje protihodnotu v plnej výške v národnej mene. Tieto operácie sú niekedy v tlači opisované ako tzv. ekoswapy.

Úloha bánk spočíva vo vytipovaní vhodnej krajiny a vhodného dlhu, v ochote a reálnej možnosti odpísať značnú časť svojich pohľadávok voči jednotlivým rozvojovým krajinám. Podstatou týchto operácií je konverzia – premena dlhov rozvojových krajín v obligácie alebo akcie, čiže na cenné papiere, z ktorých vyplýva právo držiteľa na výplatu dividend alebo úrokov a účasť na rozhodovaní podniku. Znamená to, že veriteľské banky predávajú svoje pohľadávky voči rozvojovým krajinám investorom, ktorými sú rôzne inštitúcie, ktoré majú záujem investovať v danej krajine. Predaje a nákupy dlhov sa uskutočňujú so zľavou (táto môže byť až vo výške 90% hodnoty dlhu vo voľne zmeniteľnej mene). Stratú nesú obchodné banky. Investori potom predávajú takto získané bankové pohľadávky (dlhy rozvojových krajín) centrálnej banke dlžníckej krajiny, ktorá ich zaplatí v domácej mene. Získané peňažné prostriedky investor vloží do určitých projektov v dlžníckej krajine.

Výhody zúčastnených

Výhody pre všetkých zúčastnených možno zhrnúť takto:

- dlžnícka krajina spláca dlh vo vlastnej mene (nie vo voľne zmeniteľnej, v ktorej čerpala úver a ktorá je pre ňu v súčasnej dobe stále ťažko dosiahnuteľná),
- investor získava lacné finančné prostriedky,
- obchodná banka (veriteľ) sa zbavuje problematických aktív (úverov) síce so stratou, ale s výhodou čistejšej bilancie a možnosťami ďalej rozširovať svoje úverové obchody.

Tieto operácie však majú aj svoje obmedzenia, ktoré bránia širšiemu uplatneniu:

- obchodné banky často nemajú dostatočné rezervy na odpis svojich pohľadávok,
- záujem investorov je zatiaľ nízky vzhľadom nedostatočnej infraštruktúry v rozvojových krajinách a pomaly pokračujúcim štrukturálnym zmenám národných hospodárstiev.

Od swapových operácií možno očakávať splnenie dvoch dôležitých úloh:

- ich uskutočnenie môže napomôcť rýchlejšej realizácii opatrení k zníženiu poškodzovania životného prostredia a prírody lepším využitím finančných zdrojov v bilanciách podnikov (znečisťovateľov),
- realizácia prinesie čiastočné skvalitnenie portfólií pôžičiek bánk.

ZÁVER

Cieľom príspevku bolo objasniť ako sa životnému prostrediu venujú banky a ako sa ho snažia chrániť. Súčasný stav životného prostredia núti banky neustále zdokonaľovať postupy na správne riadenie environmentálneho rizika. Hoci slovenské bankovníctvo musí ešte prejsť dosť dlhým vývojom, aby sa dostalo na úroveň USA a krajín západnej Európy.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

- [1] FRANCEK, J., 2001: *Banky a trvale udržiteľný rozvoj: zahraniční zkušenosti*. -Komerční bankovníctví č.1, 2001, s.18 – 20
- [2] FRANCEK, J., 2001: *Návrh přístupu bank k podpoře trvale udržitelného rozvoje v ČR (1)*. - Komerční bankovníctví č. 2, 2001, s. 12 – 13
- [3] FRANCEK, J., 2001: *Návrh přístupu bank k podpoře trvale udržitelného rozvoje v ČR (2)*. - Komerční bankovníctví č. 3, 2001, s. 17, 18, 27
- [4] HORVÁTOVÁ, E., 2004: *Operácie komerčných bánk*. - Bratislava: EKONÓM, ISBN 80-225-1843-3.
- [5] CHOVANCOVÁ, B. - JANKOVSKÁ, A. - KOTLEBOVÁ, J. - ŠTURC, B., 2002: *Finančný trh*. - Bratislava: Eurounion, ISBN 80–88984–31-9.
- [6] RUSKO, M., 1997: *Trvalo udržateľný rozvoj - ekonomické a environmentálne súvislosti*. - In:Kontrišová O., Bublinec E. (Eds.): *Monitorovanie a hodnotenie stavu životného prostredia II*, Zborník z odborného seminára - 22. 10. 1997 Zvolen, p. 217-224, ISBN 80-228-0695-1.

ADRESA AUTORA

Ing. Michal Korauš, DATALAN, a. s., Galvaniho 15/C, 821 04 Bratislava, Slovenská republika

RECENZENT

prof. Ing. Karol Balog, PhD., Slovenská technická univerzita v Bratislave,
 Materiálovotechnologická fakulta Trnava, Ústav bezpečnostného a environmentálneho inžinierstva,
 Botanická 49, 917 01 Trnava, Slovenská republika, e-mail: >karol.balog@stuba.sk<